

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Diğer Dinlere Ait İbadet, Çağrı Usulü ve Kitaplarının Satılması İle İlgili Düşünce ve Tutumları

Abdurrahman BORAN

Doç.Dr.Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Eğitim Bilimleri Bölümü, aboran977@hotmail.com

Öz:Bu çalışmanın amacı, din kültürü öğretmenlerinin İslam dini dışındaki dinlere ait ibadete çağrı usulleri, bu dinlere ait kitaplarının satışı, bu dinlere mensup kimselerin ibadetlerini yerine getirmeleri ve ibadethanelerin kullanımı konularındaki görüşlerini tespit etmek ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda öneriler getirmektir. Bu çalışma, betimsel tarama modelindedir. Araştırmanın çalışma evrenini 2014-2015 öğretim yılı güz döneminde Kahramanmaraş ilinde görev yapan 401 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni oluşturmaktadır. Çalışma kapsamına evrenin tümü dahil edilmiştir. Veri analizinde frekans dağılımlarına, ortalama değerlerine ve bağımsız değişkenlerin anlamlılık değerlerine bakılmıştır. Bu değerlere bakılırken t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) istatistik işlemleri yapılmıştır. Gruplar arasındaki farklılıkların belirlenmesi için tukey testi uygulanmıştır. Araştırma kapsamına alınan öğretmenlerin İslam dini dışındaki dinlere ait ibadete çağrı usulleri, bu dinlere ait kitaplarının satışı, bu dinlere mensup kimselerin ibadetlerini yerine getirmeleri ve ibadethanelerin kullanımı konularına hoşgörülü yaklaştıkları belirlendi. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi kitaplarında diğer dinlerin ibadet şekilleri ve çağrı usullerine daha sistematik olarak yer verilmesi ve hoşgörü kültürüne ilişkin konuların din kültürü kitaplarında geniş olarak yer verilmesi önerildi.

Anahtar Kelimeler: Din dersi öğretmenleri, Diğer dinler, Diğer dinlere ait ritüeller.

Religion and Morals Teachers' Opinions and Attitudes About the Places of Worship of Other Religions, Call Procedures And Sale of the Books

Abstract:The purpose of this study is to define the religion and morals teachers' opinions and attitudes about the places of worship of other religions, call procedures and sale of the books belonging to religions other than Islam religion and then to make recommendations in accordance with the opinion of the teachers. This study is in a descriptive survey study which uses relational screening model. The universe of this study was composed of 401 religion and morals teachers working in Kahramanmaraş province during the 2014-2015 academic year. The whole of the universe was included into the study. In the

analysis process frequency, percentage, mean, the significance level of the independent variables were examined. During the analysis t-test and anova were used. PostHoc test was used to detect the differences between the groups. According to the findings, it was detected that the religion and morals teachers are tolerant about using the places of worship of other religions, call procedures, praying and sale of the books belonging to religions other than Islam religion. It was recommended that praying styles and call procedures belonging to religions other than Islam religion and also issues related to the culture of tolerance should be given in a more systematic and detailed way in the books of religion and morals lesson.

Keywords: Religion and Morals Teachers, Other Religions, Other Religious Rituals Belonging to

GİRİŞ

Bir toplumda geçerli olan ve gelenek halinde devam eden, her türlü duygu, düşünce, dil, sanat ve yaşayış unsurlarının tümüne kültür denilmektedir. Toplumdan topluma farklılık gösteren bu unsurlar, toplumların kültürel zenginliği bir diğer adıyla çoğulculuktur. Bu gerçek, Kuranda şöyle dile getirilir: “Dillerinizin ve renklerinizin değişik olması da Allahın ayetlerindedir.” (30’22) “Ey insanlar! Biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık ve biz sizi kabile kabile yaptık ki birbirinizle tanışasınız ve yardımlaşasınız “(49’13)

Kitle iletişim araçlarının gelişmesi ve yaygın kullanılması, kültürlerin birbirlerini daha yakından tanımalarını, farklı kültürlerin birbirleriyle kaynaşmasını, kültürel hoşgörüyü ve benzeşmeyi geliştirilip zenginleştirir. Çeşitlilik olmaksızın bir toplum içerisinde yaşamak asimile olmak, zorunlu homojenleştirme ve ruh kaybı anlamına gelir. İnsanlık ve dayanışmayla iç içe geçmeyen çeşitlilik ise, karşılıklı tanıma ve sosyal katılımı imkânsız kılar.

Çoğulculuk, baskı ve hoşgörüsüzlüğün hakim olduğu dünyamızda, aynı inancı paylaşan grupların veya farklı dinlere mensup insanların, inanç ve düşüncelerini diğerlerine açık ve güçlü bir şekilde olduğu gibi anlatması, aynı şekilde muhatapların da kendi inanç ve kanaatlerini anlatmalarına izni vermesi, ortak meseleler etrafında konuşabilmesi, tartışabilmesi ve işbirliği yollarını araması anlamına gelmektedir. Buna göre bizim kendi inanç ve kanaatlerimiz bizim için doğru, diğer inanç ve kanaatler de aynı şekilde kendi taraftarları için doğru olabilir. (Tümer ve Küçük, 997:138).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi çoğulculuğu; “kültürel geleneklerin, etnik ve kültürel kimliklerin, dini inançların, sanatsal, edebi ve sosyo-ekonomik fikir ve kavramların çeşitliliğinin ve dinamiklerinin gerçekten tanınması ve bunlara saygı gösterilmesi, çeşitli kimliklere sahip şahısların ve grupların

ahenkli etkileşiminin sosyal uyumu elde etmede elzemdir " şeklinde tanımlamaktadır.(Gorzelik ve diğerleri, 2004:158/98)

Çoğulculuk, yeni bir olgu değildir. Topluluklar, Yüzyıllar boyunca, çoğulculuk ve hoşgörü prensiplerine dayalı olarak ve sosyal uyum açısından kabul edilemez riskler ortaya çıkartmaksızın birlikte yaşamışlar ve kültürel canlılığa katkıda bulunarak, sosyal ve ekonomik performansı iyileştirebilmişlerdir. Esasen, çeşitlilik, yaratıcılık ve yenilikçilik bir erdem, eşitsizlikler de insan onuru ve sosyal refah açısından tehlikeli bir haldir. Kültürlerarası diyalog, bilinç, anlayış, uzlaşma ve hoşgörüyü ilerletmenin, çatışmaları önleme ve toplumun entegrasyonunu ve uyumunu sağlamanın bir vasıtası ve bu hedefe ulaşmada temel bir araçtır. (Nasr,1995:35)

Günümüz toplumlarında, göçler, ticari ve sportif faaliyetler, evlilikler yoluyla kurulan akrabalıklar, turizm faaliyetleri, uluslararası medya ve internet gibi yeni iletişim hizmetlerine kolay erişim vb. nedenlerle birbirine karşılıklı bağımlılıklar artmış, ülkelerin sınırları belirsizleşmiştir. Ölümcül silahlar, insanlık için top yekun bir tehdit haline gelmiş, eskinin kuvvetler dengesi, yerini herkesin bir diğerini veya kendi kendini yok etme iktidarına sahip olduğu bir terör dengesine bırakmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde modernleşmeyle beraber güç, gittikçe hükümetlerden özel aktörlere doğru dağılmış, zayıf devletler giderek güçlenmiştir. Uluslararası ilişkilerin konuları savunma, siyaset gibi konulardan çevre sorunları ve AIDS gibi konulara kaymıştır. Aktörler arası otorite ilişkileri değişmiş, bireyler, şirketler, uluslararası kurumlar, sivil toplum kuruluşları ve örgütler gibi kolektif faktörler giderek daha fazla yaygınlaşmış ve global düzeyde ortaya çıkan ilişkiler, örümcek ağı gibi birbiri içine geçen bir yapı oluşturmuştur. Ayrıca dünyada yaygın olan büyük dinlerin aralarındaki ihtilaflar ve yanlış anlaşılımlar, günümüzde sık sık inancın belirleyici olduğu çatışmaların yaşanıyor olması farklılıklarımızla birlikte bir arada yaşamamızı zorunlu hale getirmektedir (Keskin,1990:130).

Toplumların, birbirlerini yok etmek için yeterli teknik imkânlarla sahip oldukları çağımızda, sosyal uyumu sağlamak, çatışmaları önlemek, etnik, dini, dilsel ve ulusal sınırları aşarak iletişim kurabilmek, kutuplaşma, anlayış eksikliği ve tehlikeli boyutlara ulaşan ayrımcılığı önlemek, insan topluluklarının kendi içine kapanması ve birbirini dışlayan çatışmalara hazır fanatik gruplara bölünmesini önlemek için, farklı kültürleri tanımak, onlar hakkında bilgi sahibi olmak ve diğer kültürlerle mensup olan insanlarla barış içerisinde yaşamak mecburiyeti kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Ya farklı kültürlerin varlığını kabul ederek, farklılıklarımızla birlikte yaşayacağız veya birbirimizi yok edeceğiz. (Graudy, 1992:19)

Geleceğin toplumları, farklı hak ve sorumluluklara sahip çoğulculuklar ve azınlıkların yan yana yaşadıkları, farklı kültürlerin birbirleriyle daha fazla karışıp kaynaştığı, inançlar alanında yanlış anlamaların daha da arttığı, yalnızca

bir dinin üstesinden gelemeyeceği savaşlar, açlık, yoksulluk, çevresel sorunlar, büyük felaketler ve benzerlerini önlemede işbirliği yapılmasının kendisini daha fazla hissettirdiği toplumlar olacaktır. Toplumların, ayrımcılığa yer vermeyen evrensel barışı yakalayabilmesi, insan haklarına tam saygı çerçevesinde tüm sakinlerini kucaklayan, birlikte ilerlemeyi hedefleyen, farklı kimlikleri yapıcı ve demokratik bir biçimde, ortak evrensel değerler temelinde, ortak miras ve kültürel çeşitliliğe dayalı canlı ve açık bir toplum olabilmesi, ancak farklı kültürlerin birbirlerini tanınması ve birbirlerine hoşgörü ile bakabilmesi ile mümkün olacaktır.

Tarihte kültürel çeşitliliğe yönelik çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır. Bunlardan birisi, bir devletin sınırları içerisinde yaşayan herkesin birbirini takip eden nesillerin içinde asimile olması gerektiği düşüncesidir. Ancak durum bu yönde gelişmemiş, zamanla azınlık topluluklarının düşünce yapıları, "ev sahibi" çoğunlukla aynı değerde algılanarak politik olarak tanınma noktasına doğru evrilmiş, azınlığın çoğunluğu asimile etmesinden ziyade, çoğunluktan ayrılmaya çalışarak düşünceye ulaşmıştır. (Batuhan1960:19)

Diğeri ise çok kültürlülük yaklaşımıdır. Bu yaklaşım bilinç, anlayış, uzlaşma ve hoşgörüyü ilerletme, çatışmaları önleme ve topluma entegrasyon ve uyumu sağlamanın bir vasıtası ve herkesin özgürlük ve esenliğini koruma hedefine ulaşmada temel bir araçtır. Kültürlerarası diyalog veya kültürel çeşitliliğin demokratik bir şekilde yönetilmesi, katılım ve demokratik vatandaşlığın geliştirilmesi, kültürlerarası bilgi birikiminin kazandırılması, diyalog için açık alanların oluşturulması ve kültürlerarası diyalogun uluslararası boyuta taşınmasıdır. Azınlık topluluklarına insafsızca saygısızlık, sindirme ve saldırganca tehdit, hakaretimiz ya da küçük düşürücü bazı ifadeler, hoşgörü kültürünü derinden yaralar (Handyside,1976; 49).

İyi niyetlerle harekete geçirilmesine rağmen, çok kültürlülük artık pek çok kişi tarafından, toplumsal parçalanmayı ve karşılıklı anlayışsızlığı besliyormuş ve özellikle kadınların - haklarının aşındırılmasına katkıda bulunuyormuş gibi görülmektedir. Ancak, çağdaş toplumlar, kültürel çeşitliliği, tecrübeye dayanan bir gerçek olarak onaylamak zorundadır. Günümüzde bu modellerden (asimilasyon ve çok kültürlülük) hiç biri herhangi bir devlette tek başına ve bütün olarak uygulanmamaktadır. Kültürlerarası bu paradigma sayesinde asimilasyon ve çok kültürlülüğün iyi yönleri bir araya getirilerek asimilasyondan uzaklaşılmalı ve kültürel çeşitliliğin tanınmasına doğru yönelmelidir (Garaudy,1992:22).

Kültürlerarası diyalogun önünde pek çok engel bulunmaktadır. Bunlardan bazıları farklı dillerde iletişim kurma zorluğu, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, hoşgörüsüzlük, dini ve dilsel bağlılıklar, gelenek farklılığı, bir "baskın kültürün" kuralları olan ayrımcılık, nefret söylemleri, yoksulluk ve sömürü, pek çok Avrupa toplumunda "öteki"nden, "yabancılar" ya da

günümüzde de sık sık belirli dini kimliklerden nefret ve inancın belirleyici olduğu çatışmaları telkin eden gruplar ve siyasi örgütlerin bulunması ve benzeri tüm diğer ayrımcılık şekilleri diyalogun önündeki yapısal engellerdir.

Dinler arasında diyalogun kurulması demek, dinlerin inançları arasında farklılıkların bulunmaması anlamına gelmemektedir. Tam tersine dinler arasındaki mevcut inanç farklılıklarını bilinçli bir şekilde ele alarak, farklılıklara rağmen bir araya gelebilmek, komşumuzun gerçeklik algılayışının bizden farklı olabileceğini, buna rağmen onu, kendimizi sevdiğimiz gibi sevebilme noktasına ulaşabilmek, karşılıklı etkileşim, birlikte hareket etme ve yardımlaşmalarda bulunarak, problemlere çözüm yolları arayabilmektir. Devasa problemlerle zaten başı dertte olan günümüz dünyası, İslam ve batı dünyası arasında çıkacak olan yeni bir savaşı kaldıramaz. Artık uzun süren mücadelelere anlaşma ile ve her iki dünyanın selamlaşması ile son vermek gerekmektedir. (Nasr,1995:38-39)

Diyalog yokluğu herkesi, küreselleşmiş bir dünyada kişisel ve sosyal gelişme için gerekli olan yeni kültürel açılımların sağlayacağı faydalardan mahrum bırakır. Bölünmüş ve birbirini dışlayan topluluklar, sıklıkla bireysel özerkliğe ve insan haklarının ve temel hürriyetlerinin engelsiz bir şekilde kullanımına düşman bir ortam oluşturur. Bu nedenle, kültürlerarası diyalog için alanlar oluşturulmalı, yaygınlaştırılmalı ve uluslar arası düzeye çıkarılmalıdır.

Dünya barışı konusunda endişelenen insanlar, bu gerçeğin farkına varmış bulunmaktadırlar. Kırk yıl BM'de görev yapmış olan Robert Müller, dinlere ve manevi geleneklere şöyle seslenmektedir. " Sizler, insanla ilgili girişimlerin pek çok alanında bir kenara bırakıldıktan sonra, şimdi tekrar ileriye aydınlatan birer ışık, birer lider, birer peygamber, evren ve ebediyetin son sınırlarının tebliğcileri olmak zorundasınız. Sizler bu gezegen üzerindeki ilişkilerimizde var olan ilahi ve kozmik kuralları insanlığa sunmalısınız" Bir başka düşünür olan Hammerzk Jöld de "sürekli bir dünya barışı için her şeyi denedik ve hazin bir şekilde başarısızlığa uğradık, eğer dünya manevi bir doğum yapmazsa medeniyetimiz yok olmaya mahkum olacaktır" şeklinde düşüncelerini ifade etmektedir. (Küng,1995:109)

YÖNTEM

Bu çalışma; Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin, İslam dini dışındaki dinlere ait ibadete çağrı usulleri, ülkemizde diğer dinlere ait kitapların serbestçe satışı, diğer din mensuplarının ibadetlerini serbestçe yerine getirmeleri ve ibadethanelerinin kullanımı, diğer din mensuplarının inançlarını, kültürlerini ve değerlerini bilmenin kişiler arası ilişkileri ne yönde etkileyeceği, diğer din

mensuplarıyla diyalog kurulup kurulmaması konularındaki görüşlerini tespit etmek ve bu konuların öğretmenlerce nasıl algılandığını belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, betimsel tarama modelindedir. Tarama modelinde araştırmaya konu olan birey, nesne kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme ve etkileme çabası gösterilmez. Önemli olan onu gözleyip belirleyebilmektir (Karasar, 2000:77)

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın çalışma evrenini Kahramanmaraş ilinde 2014-2015 öğretim yılının Ekim ayında, resmi ve özel öğretim kurumlarında görev yapan 512 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni, örneklemini ise sene başı Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri toplantısında katılan toplam 420 öğretmen oluşturmaktadır. Örneklem toplantıya katılanların tümü dahil edilmiştir.

Veri Toplama Aracı

Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından 20 maddeden oluşan bir anket formu geliştirilmiştir. Anketin hazırlanmasında, İslam dini dışındaki dinlerin ibadet biçimleri, ibadete çağrı usulleri, o dinlere ait kitapların satışı ve benzeri konularda alan yazında yayımlanmış makaleler ve tezlerden, uzman görüşlerinden ve ayrıca alandan otuz beş civarında alan öğretmenin görüşlerinden yararlanılmıştır. Alan öğretmenlerine daha önceden hazırlanmış ve yirmi maddeden oluşan bir anket formu verilmiş ve araştırma kapsamı içerisinde görmedikleri soruları elemeleri istenmiştir. Bu çalışmalar neticesinde ölçeğin iki maddesi elenmiş ve 18 maddeden oluşan beşli likert tipi bir ölçek oluşturulmuştur.

Ölçeğin belirlenen hedefleri ölçüp ölçmediği, soruların ölçülen kavramın anahtar yönlerini kapsayıp kapsamadığı, ölçekte yer alan maddelerin, ölçülmek istenen davranışı (özelligi) ölçmede nicelik ve nitelik olarak yeterli olup olmadığını belirlemek amacıyla kapsam geçerliği incelenmiştir. Bunun için öncelikle uzman görüşüne başvurulduktan sonra 18 maddelik ölçeğin güvenilirlik çalışması için alanda ölçekte yer alan madde sayısının iki katı olacak şekilde yani 36 sayısını aşan bir sayıda alan eğitimcisine pilot uygulama yapılmıştır. Uygulama sonucunda ölçeğin ölçülen ilk değerinde güvenilirlik 0,81 çıkmıştır. Faktör analizi sonrasında, yükleri düşük çıkan 4 madde ayıklandıktan sonra yapılan güvenilirlik analizi sonucunda ölçeğin güvenilirlik katsayısı 0,87 olarak bulunmuştur.

Ölçme aracındaki maddelere katılma düzeyleri “Hiç Katılmıyorum”, “Katılmıyorum”, “Fikrim Yok”, “Katılıyorum” ve “Tamamen Katılıyorum”

şeklinde beş ayrı ifadeyle derecelendirilmiştir. “Tamamen Katılıyorum” seçeneğinden başlayarak 5, 4, 3, 2, 1 şeklinde puanlanmıştır.

Anketteki beşli ölçeğin değer farkının (5-1 = 4) değer yargısına (5) bölünmesiyle elde edilen 0,80’lik aralıklar, benimsenme düzeyinin sınırlarını belirlemiştir. Buna göre, 1,00 -1,80 arasında aritmetik ortalamaya sahip olan sorulardaki benimsenme düzeyi “Hiç Katılmıyorum”; 1,81-2,60 arasındakiler “Katılmıyorum”; 2,61-3,40 arasındakiler “Fikrim Yok”; 3,41-4,20 arasındakiler “Katılıyorum”; ve 4,21-5,00 arasındakiler “Tamamen Katılıyorum” olarak yorumlanmıştır.

Verilerin faktör analizi için uygunluğu Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett Sphericity testiyle incelenmiştir. Yapılan çalışma sonucunda oluşan değerlere bakıldığında, KMO değerinin 0,77 ve faktörlerin de varyansın toplamda % 50’sini açıkladığı görülmüştür. Bu sonuçlardan verilerin faktör analizi için uygun olduğu kanaatine ulaşılmıştır. (Büyüköztürk, 2007:126).

Veri toplama aracında, nicel kısım bulunmakla beraber, İslam dini dışındaki dinlere ait ibadete çağrı usulleri, bu dinlere ait kitaplarının satışı, bu dinlere mensup kimselerin ibadetlerini kendi ibadethanelerinde yerine getirmeleri vb. konularda katılımcıların kendi algılarına göre cevaplamaları beklenmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırmacı tarafından geliştirilen anket formu sene başı din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenleri toplantısında toplam 420 öğretmene uygulanmıştır. Uygulamaya başlamadan önce anketin baş kısmında bulunan mektup, araştırmacı tarafından katılımcılara okunmuş ve anketin uygulanmasına geçilmiştir. Anketler, araştırmacı tarafından bizzat uygulanmıştır. Bunlardan 19 tane anketin uygun olarak cevaplandırılmadığı tespit edilmiş ve değerlendirmeye alınmamıştır. Değerlendirme kapsamına alınan anketler bilgisayar programına yüklenmiştir.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde SPSS 16.0 sürümü paket programı kullanılmıştır. Veri analizinde frekans dağılımlarına, ortalama değerlerine ve bağımsız değişkenlerin anlamlılık değerlerine bakılmıştır. Bu değerlere bakılırken t-testi ve tek yönlü varyans analizi (anova) istatistikî işlemleri yapılmıştır. Yapılan istatistiksel işlemlerde cinsiyet, kıdem, çalışılan kurum, görev ve eğitim durumu değişkenlerinde katılımcıların görüşlerinin ortalama değerlerine, standart sapmalarına, gruplar arasında ilişkisel durumlarına bakılmıştır. Bu ilişkide iki gruba sahip olan (cinsiyet) değişkenlerde t-testi, ikiden fazla grubu olan değişkenlerde ise Tek yönlü varyans analizi ve Tukey testi yapılmıştır. Bu istatistikî işlemler, madde boyutunda ele alınarak analiz edilmiştir.

BULGULAR**Tablo 1: Katılımcıların Cinsiyet, Medeni Durum ve Çocuk Değişkenlerine İlişkin Frekans ve Yüzdeler Dağılımları**

Cinsiyet	N	%	Medeni Durum	N	%	Çocuk	N	%
Erkek	302	75,3	Evli	339	84,5	Var	323	80,5
Kadın	99	24,7	Evli olamayan	62	15,5	Yok	78	19,5
Toplam	401	100,0	Toplam	401	100,0	Toplam	401	100,0

Tablo 1’de, araştırma grubunda yer alan öğretmenlerin cinsiyet, medeni durum çocuklarının olup olmaması durumlarına göre frekans ve % dağılımları gösterilmiştir. Bu bulgulardan araştırma grubundaki öğretmenlerin % 75.3’ünün erkek, % 24.7’si kadın, % 84.5’i evli, % 15.5’i bekar , % 80.5’inin çocuklu ve % 19.5’inin de çocuksuz olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 2: Katılımcıların Yaş, Kıdem ve Mezuniyet Durumlarına İlişkin Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

Yaş	N	%	Kıdem	N	%	Mezuniyet	N	%
20-30	168	41,9	1-10	178	44,4	İlahiyat Fakültesi	166	41,4
31-40	62	15,5	11-20	69	17,2	Yüksek İslam Enstitüsü	167	41,6
41-50	49	12,2	21-30	40	10,0	İslami Bilimler Fakültesi	15	3,7
51 +	122	30,4	31 +	114	28,4	Eğitim Fakültesi.	53	13,2
Toplam	401	100,0	Toplam	401	100,0	Toplam	401	100,0

Tablo 2’den de anlaşıldığına göre araştırma grubundaki öğretmenlerin % 41.9’u 20-30 yaş , % 15.5’i 31-40 yaş , % 12.2’si 41-50 yaş, % 30.4’ü 51 ve üzeri yaşlarda , % 44.4’ü 1-10 yıl, % 17.2’si 11-20 yıl, %10.0’u 21-30 yıl, % 28.4’ünün 31 yıl ve üzeri kıdeme sahip oldukları, % 41.4’ü İlahiyat Fakültesi, % 41.6’sı Yüksek İslam Enstitüsü, % 3.7’si İslami Bilimler Fakültesi ve % 13.2’sinin de Eğitim Fakültesi mezunu oldukları anlaşılmaktadır

Tablo 3: Katılımcıların Görev Yeri, Okul Türü ve Okuldaki Görevlerine İlişkin Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

Görev Yeri	N	%	Okul Türü	N	%	Görevi	N	%
İl merkezi	227	56,6	İlkokul	50	12,4	Okul Müdürü	12	3,0
İlçe merkezi	165	41,1	Ortaokul	150	37,4	Müdür Yard	39	9,7
Belde	6	1,5	L.ve M. Lisesi	101	25,1	Uz. Öğretmen	53	13,2
Köy	3	,7	İHL	100	24,9	Öğretmen	297	74,1
Toplam	401	100,0	Toplam	401	100,0	Toplam	401	100,0

Tablo 3’de, araştırma grubunda yer alan öğretmenlerin görev yeri, görev yaptıkları okul türü ve görev yaptıkları okullardaki görevlerine ilişkin frekans ve %’ lik dağılımları gösterilmiştir. Bu verilere göre araştırma grubundaki öğretmenlerin % 56.6’sı il merkezinde, % 41.1’i ilçelerde, % 1.5’i belde, % 0.7’sinin de köylerde, % 12.4’ü ilk okullarda, % 37.4’ü orta okullarda, % 25.1’i lise ve meslek liselerinde, % 24.9’unun İmam-Hatip Liselerinde, % 3.0’ünün okul müdürü, % 9.7’sinin müdür yardımcısı, % 13.2’i uzman öğretmen ve % 74.1’nin de öğretmenlik yaptıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 4: Katılımcıların İslam Dini Dışındaki Dinlerin Öğretimi ve İbadete Çağrı Usullerine, İlişkin Cevaplarının Frekans ve Yüzdeler Dağılımı

Farklı Dinler Öğretilmeli	N	%	İbadete Çağrı Usulleri Serbest	N	%
Tamamen katılıyorum	229	57,1	Tamamen katılıyorum	222	55,4
Katılıyorum	122	30,4	Katılıyorum	20	5,0
Kararsızım	16	4,0	Kararsızım	46	11,5
Katılmıyorum	20	5,0	Katılmıyorum	93	23,2
Hiç katılmıyorum	14	3,5	Hiç katılmıyorum	20	5,0
Toplam	401	100,0	Toplam	401	100,0

Tablo 4’de, Araştırma grubunda yer alan öğretmenlerin “İslam dini dışındaki dinlerin öğretilmesine yer verilmeli mi” önermesine verdikleri cevapların frekans ve yüzdeler dağılımları gösterilmiştir. Bu önermeye öğretmenlerin % 57.1’i tamamen, % 30.4’ü çok, % 4.0’ü orta düzeyde, % 5.0’i az katıldıklarını ve % 3.5’inin de hiç katılmadıklarını belirttikleri, “Türkiyede yaşayan farklı din mensuplarının ibadete çağrı usulleri serbest olmalıdır” önermesine ise % 55.4’ü tamamen, % 5.0’i çok, % 11.5’i orta düzeyde, % 23.2’si az katıldıklarını ve % 5.0’inin de hiç katılmadıklarını belirttikleri anlaşılmaktadır.

Tablo 5: Katılımcıların Ülkemizde Yaşayan Farklı Din Mensuplarına Ait Kitapların Serbestçe Satılabilmesi ve İbadetlerini Serbestçe Yapabilmelerine İlişkin Cevaplarının Frekans ve Yüzdeler Dağılımı

Maddeler	C.	N	\bar{X}	SS	T	F	P	Anlamlı Fark
Farklı inanç, kültür ve değerleri bilmek kişiler arası ilişkileri olumlu etkiler	1.E.	302	2,46	1,30	6,80	47,03	,00	1 ve 2
	2.K.	99	1,50	,84	8,39	,396	,00	
	Top	302	1,18	,38	3,00	7,00	,00	

Tablo 5’de, araştırma grubunda yer alan öğretmenlerin Türkiye’de yaşayan farklı din mensuplarının kendi dinlerine ait kitaplar serbestçe satılabilmesi ve ibadetlerini serbestçe yapabilmeleri önermelerine verdikleri cevapların frekans ve yüzdeler değerlere göre dağılımı gösterilmiştir. Bu bulgulara göre kitapların serbestçe satılabilmesi önermesine öğretmenlerin % 49,9’u tamamen, % 18,2’si çok, % 27,2’si orta düzeyde, % 2,7’si az katıldıklarını ve % 2,0’sinin de hiç katılmadıklarını belirttikleri “ülkemizde yaşayan farklı din mensuplarının ibadetlerini serbestçe yapabilmeleri” önermesine % 65,1’i tamamen, % 21,4’ü çok, % 6,0’sı orta düzeyde, % 5,0’i az katıldıklarını ve % 2,5’inin de hiç katılmadıklarını belirttikleri ortaya çıkmaktadır.

Tablo 6: Katılımcıların Madde Boyutunda t-Testi Sonuçlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Dağılımı

Ait Kitaplar Serbestçe Satılabilmeli			İbadetlerin Serbestçe Yapabilmeliler		
	N	%		N	%
Tamamen katılıyorum	200	49,9	Tamamen katılıyorum	261	65,1
Katılıyorum	73	18,2	Katılıyorum	86	21,4
Kararsızım	109	27,2	Kararsızım	24	6,0
Katılmıyorum	11	2,7	Katılmıyorum	20	5,0
Hiç katılmıyorum	8	2,0	Hiç katılmıyorum	10	2,5
Toplam	401	100,0	Toplam	401	100,0

Tablo 6’da Katılımcıların cinsiyet değişkenine göre madde boyutundaki t-testi sonuçlarına yer verilmiştir. “Diğer din mensuplarının inançlarını, kültürlerini ve değerlerini bilmek kişiler arasındaki ilişkileri olumlu yönde etkiler” önermesinde Erkeklerin ortalamaları ($\bar{x}=2,46$) ve kadınların ortalamaları

da ($\bar{x}=1,57$) çıkmıştır. Bu verilerden erkek katılımcıların bayan katılımcılara göre “Diğer dinlere mensup kişilerin İslam Dini hakkında bilgi sahibi olmaları gereklidir” önermesine daha fazla katıldıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 7: Katılımcıların Madde Boyutunda Tukey Testi Sonuçlarının Yaş Değişkenine Göre Dağılımı

Maddeler	Yaş	N	\bar{X}	SS	F	T	P	Anlamli fark
DKAB dersinde başka dinler de öğretilmelidir.	1. 20-30	168	1,64	1,00	21,94	1,98	0,04	2-1,3,4
	2. 31-40	62	1,87	1,22		2,07	0,04	
	3. 41-50	49	1,67	,87	,20	,22	0,82	
	4. 51 +	122	1,60	,94		,23	0,81	
	Toplam	401	1,67	1,01	1,72	,63	0,52	
Farklı dinlerin ibadete çağrı usulleri (Çan çalınması gibi) serbest olmalı	1.20-30	168	2,33	1,49	5,23	1,14	0,25	4-3
	2.31-40	62	1,69	1,16		1,24	0,21	
	3.41-50	49	2,42	1,33	30,66	2,43	0,01	
	4.51 +	122	2,09	1,41		3,09	,000	
	Toplam	401	2,17	1,42	0,13	5,04	,000	
Farklı dinlere ait ibadetler serbest olmalıdır	1. 20-30	168	1,63	1,07		5,71	,000	1-2,3,4
	2. 31-40	62	1,53	,95	3,24	,98	0,32	
	3. 41-50	49	1,61	,95		,94	0,34	
	4. 51 +	122	1,52	,87	5,36	1,07	0,28	
	Toplam	401	1,58	,98		1,11	0,26	
Farklı din mensuplarıyla diyalog kurulmasında bir sakınca yoktur	1. 20-30	168	2,08	1,18		1,24	0,21	4-3
	2. 31-40	62	2,22	1,27	1,505	,62	0,53	
	3. 41-50	49	1,81	1,05		,65	0,51	
	4. 51 +	122	2,22	1,32	32,00	2,47	0,01	
	Toplam	401	2,11	1,23		2,57	0,01	

Tablo 7’de Katılımcıların yaş değişkenine göre madde boyutundaki tukey testi sonuçlarına yer verilmiştir. Bu sonuçlara göre “DKAB derslerinde “İslam Dini dışındaki dinlerin öğretimine yer verilmelidir” önermesine 31-40 yaşları arasında olanların katılımcıların ortalamaları ($\bar{x}=1,87$), 41-50 yaşları arasında olanların ortalamaları ($\bar{x}=1,67$), 20-30 yaşları arasında olanların ortalamaları ($\bar{x}=1,64$) ve 50 üzeri yaşlarda olanların ortalamaları ($\bar{x}=1,60$) çıkmıştır. Bu verilerden 31-40 yaş aralığında bulunan öğretmenlerin diğer yaş grubunda bulunan öğretmenlere daha olumlu düşündükleri anlaşılmaktadır.

“Ülkemizde yaşayan, farklı din mensuplarının ibadete çağrı usulleri (Çan çalınması gibi) serbestçe olabilmelidir” önermesine 51 üzeri yaşlarda olanların verdikleri cevapların ortalamaları ($\bar{x}=2,09$), 41-50 yaşları arasında olanların ($\bar{x}=2,42$), 20-30 yaşları arasında olanların ($\bar{x}=2,33$) ve 31-40 yaşları

arasında olanların ortalamaları ise ($\bar{x}=2,69$) olarak tespit edilmiştir. Bu verilerden 51 ve üzeri yaşlardaki öğretmenlerin, diğer yaş gruplarındakilere göre daha az serbestlik verilmesi taraftarı oldukları anlaşılmaktadır

Tablo 8: Katılımcıların Madde Boyutunda Tukey Testi Sonuçlarının Kıdem Değişkenine Göre Dağılımı

Maddeler	Kıdem	f	\bar{X}	SS	T	F	P	Anlamlı fark
Farklı dinlerin ibadete çağrı usulleri (Çan çalınması) serbest olmalı	1. 1-10	178	1,25	0,56	2,15	2,32	0,01	4- 1
	2. 11-20	69	1,43	0,67	1,99	0,26	0,04	
	3. 21-30	178	1,66	0,99	0,77	0,44	0,43	
	4. 31 +	69	1,78	1,13	0,73	2,50	0,46	
	Toplam	178	1,58	,92	,19	3,12	0,84	

Tablo 8'deki verilerin tukey testi sonuçlarına göre ülkemizde yaşayan, farklı din mensuplarının ibadete çağrı usulleri (Çan çalınması gibi) serbestçe olabilmelidir” önermesine 31 yıl ve üzeri kıdemi bulunan öğretmenlerin verdikleri cevapların ortalamaları ($\bar{x}=1,78$), 21-30 yıl arasında kıdemi olanların ($\bar{x}=1,66$), 11-20 yıl arasında kıdemi olanların ($\bar{x}=1,43$) ve 1-10 arasında kıdemi olanların ortalamalarının ise ($\bar{x}=1,25$) olduğu anlaşılmaktadır. Bu verilerden 31 ve üzeri yaşlardaki öğretmenlerin, diğer yaş gruplarındakilere göre daha olumlu düşündükleri anlaşılmaktadır

Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde Müslümanların namaza davet usulü olan ezanı açıktan okumalarına ve ibadet yerleri tesis etmelerine fanatikçe yaklaşılmakta, daha önce yapılmış olan camiler amaçları dışında kullanılmakta ve halen değişik Avrupa ülkelerinde sıklıkla camiler kundaklanmaya devam edilmektedir. Bütün bu olanlara rağmen öğretmenlerin bu konudaki olumlu düşünceleri her türlü takdirin üzerinde olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 9: Katılımcıların Madde Boyutunda Tukey Testi Sonuçlarının Mezun Oldukları Okul Değişkenine Göre Dağılımı

Maddeler	Mezuniyet	N	\bar{X}	SS	T	F	P	Anlamlı fark
D K A B dersinde Diğer dinler de öğretilmeli	1. İlahiyat	166	1,81	1,12	2,93	34,90	,004	1- 4
	2.Y.İ.Ens.	167	1,52	0,80	2,92	18,75	,004	
	3. İ.B.Fak.	15	1,46	0,51	3,90	4,95	,000	
	4.Eğt. Fak.	53	1,75	1,25	3,89	37,15	,000	
	Toplam	401	1,67	1,01	2,66	10,47	,008	
Farklı inanç, kültür ve değerleri bilmek kişiler arası ilişkileri olumlu etkiler	1. İlahiyat	166	1,63	1,09	2,66	,45	,008	2-3
	2.Y.İ.Ens.	167	1,62	0,96	2,93	9,13	,004	
	3. İ.B.Fak.	15	1,33	0,48	2,93	3,82	,004	
	4.Eğt. Fak.	53	1,20	0,40	1,59	7,61	,111	
	Toplam	401	1,56	0,96	1,59	2,69	,112	

Tablo 9’da Katılımcıların mezun oldukları okul değişkenine göre madde boyutundaki tukey testi sonuçlarına yer verilmiştir. Bu sonuçlara göre katılımcıların “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde İslam Dini dışındaki dinlerin öğretimine yer verilmelidir” önermesinde Eğitim Fakültesi mezunu olan katılımcılar (\bar{x} =1,75), İslami Bilimler Fakültesi mezunu olan katılımcılar (\bar{x} =1,46), İlahiyat Fakültesi mezun olan katılımcılar (\bar{x} =1,81) ve Yüksek İslam Enstitüsü mezun olan katılımcıların oranı (\bar{x} =1,52) dir. Bu sonuçlara göre İlahiyat Fakültesi mezun olan katılımcılarla Eğitim Fakültesi mezunu olan katılımcıların Tüm dinlerin öğretilmesi hususunda daha olumlu kanaatlere sahip oldukları anlaşılmaktadır.

“Diğer din mensuplarının inançlarını, kültürlerini ve değerlerini bilmek kişiler arasındaki ilişkileri olumlu yönde etkiler” önermesine İlahiyat Fakültesi mezunu katılımcıların ortalamaları (\bar{x} =1,63), Yüksek İslam Enstitüsü mezunu katılımcılar (\bar{x} =1,62), İslami Bilimler Fakültesi mezunu katılımcılar (\bar{x} =1,33) ve Eğitim Fakültesi mezunu olan katılımcıların ortalamalarının (\bar{x} =1,20) olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre Eğitim Fakültesi mezunu ve İslami Bilimler Fakültesi mezunu olan katılımcıların diğer fakülte mezunu olan katılımcılara daha az katıldıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 10: Katılımcıların Madde Boyutunda t-Testi Sonuçlarının Medeni Durum Değişkenine Göre Dağılımı

Maddeler	Medeni Durum	N	\bar{X}	SS	F	P	Anlamlı fark
Diğer din mensuplarının inançlarını, kültürlerini ve değerlerini bilmek kişiler arası ilişkileri olumlu yönde etkiler	1 Evli	339	1,60	,98	3,43	,001	1-2
	2 Evli değil	62	1,35	,83		,076	
	Toplam	401	1,56	,96		,076	

Tablo 10’da katılımcıların medeni durum değişkenine göre madde boyutundaki t-testi sonuçlarına yer verilmiştir. Tablodan da anlaşılacağı üzere evli olan ve evli olmayan katılımcılar arasında “Diğer din mensuplarının inançlarını, kültürlerini ve değerlerini bilmek kişiler arasındaki ilişkileri olumlu yönde etkiler” önermesinde evli katılımcıların ($\bar{x}=1,60$), evli olmayan katılımcılar göre ($\bar{x}=1,35$) daha fazla katıldıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 11: Katılımcıların Madde Boyutunda t-Testi Sonuçlarının Çocuk Değişkenine Göre Dağılımı

Maddeler	Çocuk Durumu	N	\bar{X}	SS	F	T	P	Anlamlı fark
Diğer dinlere ait kitaplar serbestçe satılabilir mi	1.Var	323	1,88	1,03	16,21	3,76	,000	1-2
	2.Yok	78	1,88	1,00		4,12	,000	
	Toplam	401	1,88	1,02	,57	,27	,783	

Tablo 11’de katılımcıların çocukları olup olmama değişkenine göre madde boyutundaki t-testi sonuçlarına yer verilmiştir. Tablodan da anlaşılacağı üzere çocuğu olan ve olmayan katılımcılar arasında “Diğer dinlere ait kitaplar serbestçe satılabilir mi” önermesine çocuğu olan katılımcılarla ($\bar{x}=1,88$) ve çocuğu olmayan katılımcılar arasında ($\bar{x}=1,88$) bir farklılaşmanın bulunmadığı, her iki grubun da farklı dinlere ait kitapların ülkemizde serbestçe satılmasına olumlu bakmadıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 12:Katılımcıların Madde Boyutunda Tukey Testi Sonuçlarının Görev Yeri Değişkenine Göre Dağılımı

Maddeler	Görev Yeri	N	\bar{X}	SS	F	T	P	Anlamli fark
D K A B dersinde Diğ er dinler de öğ retilmeli	1. İl Mer.	227	1,57	0,89	2,04	1,55	,122	3-1,2,4
	2. İlçe Mer.	165	1,54	0,66		1,79	,090	
	3. Belde	6	2,80	1,64	1,39	0,24	,808	
	4. Köy	3	1,67	1,01		0,26	,790	
	Toplam	401	1,83	1,03		0,03	,972	
Farklı dinlere mensup insanlar ibadetlerini serbestçe yapabilmelidirler	1. İl Mer.	227	1,62	1,00	1,13	0,03	,974	4-1,2,3
	2. İlçe Mer	165	1,46	0,98		0,03	,972	
	3. Belde	6	1,45	0,70	0,66	1,11	,268	
	4. Köy	3	1,67	1,01		0,26	,790	
	Toplam	401	1,58	0,98		1,13	,259	
Diğ er dinlere ait kitaplar serbestçe satılabilmelidir	1. İl Mer.	227	1,90	1,02	1,01	1,12	,261	2-3,4
	2. İlçe Mer	165	2,09	1,07		1,14	,254	
	3. Belde	6	1,37	0,73	0,04	1,33	,183	
	4. Köy	3	1,67	1,01		0,26	,790	
	Toplam	401	1,88	1,02		1,29	,200	

Tablo 12’de Katılımcıların görev yeri değişkenine göre madde boyutundaki tukey testi sonuçlarına yer verilmiştir. “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde İslam Dini dışındaki dinlerin öğretimine yer verilmelidir” önermesinde beldelerde görev yapan katılımcılarla ($\bar{x}=2,80$) köylerde ($\bar{x}=1,67$), il merkezlerinde ($\bar{x}=1,57$) ve ilçelerde ($\bar{x}=1,54$) görev yapan katılımcılar arasında beldelerde görev yapanlar öğretmenlerin ve “Birlikte yaşadığımız, farklı dinlere mensup insanlar serbestçe ibadetlerini yapabilmelidirler” önermesinde köylerde ($\bar{x}=1,67$), il merkezlerinde ($\bar{x}=1,62$), ilçe merkezlerinde ($\bar{x}=1,46$) ve beldelerde ($\bar{x}=1,45$) görev yapan katılımcılar arasında köylerde görev yapan öğretmenlerin birlikte yaşadığımız, farklı dinlere mensup olan insanların serbestçe ibadetlerini yapabilmeleri konusunda daha hoş görülüyor oldukları; “Diğ er dinlere ait kitaplar serbestçe satılabilmelidir” önermesinde ise ilçe merkezlerinde ($\bar{x}=2,09$), köylerde ($\bar{x}=1,67$) ve beldelerde ($\bar{x}=1,37$) görev yapan katılımcılar arasında ilçe merkezlerinde görev yapan öğretmenlerin daha iyimser oldukları anlaşılmaktadır. Diğ erlerinin ise zaman zaman basında da yer alan “İki Amerikalı bir çuval İncil’le yakalandı, Hıristiyanlık propagandası yapan broşürler yakalandı, Hıristiyanlık propagandası yapan broşürler dağıtıldı” ve benzeri haberlerin etkisinin bulunduğu sanılmaktadır. (Cilacı, 1992: 102, 103)

Tablo 13: Katılımcıların Madde Boyutunda Tukey Testi Sonuçlarının Görev Yaptıkları Okul Türü Değişkenine Göre Dağılımı

Maddeler	Okul Türü	N	\bar{X}	SS	F	T	P	Anlamli fark
D K A B dersinde diğer dinler de öğretilmeli	1.İlk+Ortaokul	215	1,57	0,89	2,04	1,55	,122	3-1,2,4
	2. Lise	66	1,54	0,66		1,79	,090	
	3. İ.H.L.	75	2,80	1,64	1,39	0,24	,808	
	4.Meslek L.	45	1,67	1,01		0,26	,790	
	Toplam	401	1,83	1,03		0,03	,972	
Diğer dinlere ait kitaplar serbestçe satılabilmelidir	1.İlk+Ortaokul	215	1,90	1,02	1,01	1,12	,261	2- 1,3,4
	2. Lise	66	2,09	1,07		1,14	,254	
	3. İ.H.L.	75	1,37	0,73	0,04	1,33	,183	
	4.Meslek L.	45	1,67	1,01		0,26	,790	
	Toplam	401	1,88	1,02		1,29	,200	

Tablo 13’de “DKAB dersinde diğer dinler de öğretilmeli” önermesine, katılımcıların görev yaptıkları okul türü değişkenine göre madde boyutundaki tukey sonuçlarının İHL’leri ($\bar{x}=2,80$), meslek liseleri ($\bar{x}=1,67$) ortaokullar ($\bar{x}=1,57$) ve liselerde görev yapan ($\bar{x}=1,54$) olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre İHL’lerinde görev yapan katılımcıların diğer dinler hakkında daha fazla bilgi edinmek istedikleri anlaşılmaktadır.

“Diğer dinlere ait kitaplar serbestçe satılabilmelidir” önermesine görev yaptıkları okul türü değişkenine göre madde boyutundaki tukey sonuçlarının liselerde ($\bar{x}=2,09$), ortaokullar ($\bar{x}=1,90$) meslek liseleri ($\bar{x}=1,67$) ve liselerde görev yapan ($\bar{x}=1,37$) olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre İHL’lerinde görev yapan katılımcıların, diğerlerine göre farklı dinlere ait kitapların serbestçe satılması konusunda daha olumsuz düşündükleri anlaşılmaktadır.

Tablo 14: Katılımcıların Okullardaki Görevleri Değişkenine Göre Madde Boyutundaki t-Testi Sonuçları

Maddeler	Görevi	N	\bar{X}	SS	T	F	P	Fark
Farklı inanç, kültür ve değerleri bilmek kişiler arası ilişkileri olumlulaştırır	1- Müdür	12	2,25	1,48	1,70		0,69	4-1,2,3,
	2-Müdyrd.	39	1,97	1,32	2,33	10,29	0,10	
	3-Uz.öğrt	53	1,66	1,12	1,72		0,10	
	4-Öğrt.	297	1,46	,82	2,50		,00	
	Toplam	401	1,56	,96	3,92	14,78	,00	
Farklı din mensuplarıyla diyalog kurulmasında bir sakınca yoktur	1-Müdür	12	1,25	,86	4,00		,692	1-4-1,2,3,
	2-Müd yrd	39	1,69	1,07	1,40		,108	
	3-Uz.öğr.	53	2,07	1,19	1,58	2,50	,108	
	4-Öğret.	297	2,21	1,24	,00		,000	
	Toplam	401	2,11	1,23	,00		,000	

Tablo 14’de Katılımcıların görev yaptıkları okullardaki yaptıkları görev değişkenine göre madde boyutundaki tukey sonuçlarına yer verilmiştir. Bu sonuçlara göre katılımcıların “Diğer din mensuplarının inançlarını, kültürlerini ve değerlerini bilmek kişiler arasındaki ilişkileri olumlu yönde etkiler” önermesine okul müdürü olarak görev yapan katılımcılar ($\bar{x}=2,25$), müdür yardımcısı olarak görev yapan katılımcılar ($\bar{x}=1,97$), uzman öğretmen olarak görev yapan katılımcılar ($\bar{x}=1,66$) ve öğretmen olarak görev yapan katılımcılar ($\bar{x}=1,46$) aleyhine olarak bir farklılaşmanın bulunduğu okullarda öğretmen olarak görev yapan katılımcıların diğer katılımcılara göre diğer din mensuplarının inançlarını, kültürlerini ve değerlerini bilmek kişiler arasındaki ilişkileri olumlu yönde etkiler önermesine daha az katıldıkları anlaşılmaktadır.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Günümüzde dünya siyasetine yön veren egemen güçlerin, farklı din ve kültürleri birlikte yaşatma konusunda aciz kaldıkları anlaşılmaktadır. Farklı dinlerin ve kültürlerin birlikte yaşaması için yeni bir dile, dünyanın yeni bir barışa, barış mesajına ve huzur iklimine ihtiyacı bulunmaktadır. Bu nedenle dini kurumlara ve din âlimlerine büyük görevler düşmektedir.

Diyalog, farklı din mensupları, din âlimleri ve dini kurumların bir araya gelerek, hiç bir dinin tek başına üstesinden gelemeyeceği şiddet, terör, uyuşturucu kullanımı, başka ülkelere saldırma, göçmen ve entegrasyon sorunu, dinler arasında yanlış bilgilerden kaynaklanan sorunlar, önyargılar, yanlış korkular, yoksulluk, ırk ayrımcılığı, doğal afetler, salgın hastalıklar, çevresel felaketler ve benzeri sorunların çözümlerine bütün insanlığın hayrına olacak çareler aramaları anlamına gelmektedir.

İslam Dini başlangıcından itibaren, farklılıkların vazgeçilmez olduğunu ve bunların insanların birbirlerini anlama ve tanımaları için bir fırsat olduğunu vurgular. Ayrıca insanların birbirlerini tanıyıp anlamaları için farklı toplumlara ayrılmış olduğunu, din ve inanç seçiminin Allah ile kul arasındaki kişisel bir tercih olduğunu, dolayısıyla dinde zorlamanın olamayacağını, peygamberlerin görevinin yalnızca gerçekleri bildirip anlatmak olduğunu, bunun dışında muhataplarını herhangi bir inancı kabul etmeye zorlamak gibi bir yükümlülüklerinin bulunmadığını ve yüce yaratıcının insanlara geniş bir irade ve din özgürlüğü verdiğini dile getirir. Hıristiyan dünyasının ise, Hıristiyanlığı, İslam dünyasına daha rahat anlatabilmek amacıyla düzenledikleri 1962 Vatikan Konsülüne kadar, İslam dünyasını ve Müslümanları tamamen dışladığı, konuşmaya değer bulmadığı bilinmektedir. Araştırma sonuçlarından İslâm’ın bu evrensel mesajının öğretmenlerin çoğunluğu tarafından içselleştirilmiş olduğu ortaya çıkmaktadır.

Araştırma kapsamına alınan erkek öğretmenlerin, diğer din mensuplarının inançlarını, kültürlerini ve değerlerini bilmenin kişiler arasındaki

ilişkileri olumlu yönde etkileyeceğini düşündükleri, bu konuda erkek öğretmenlerin bayan öğretmenlere göre daha hoşgörülü oldukları anlaşılmaktadır.

Farklı dinler hakkında bilgi edinmek o dinin ana metinleri, tarihi tecrübesi, bu tecrübe içinde yer alan sanatı, estetiği, mimarîsi, musikisi, edebiyatı ve yaşama kültüründeki farklılıkları da öğrenmek anlamına gelmektedir. Metinleri, tarihsel bağlamını ve ortamını göz ardı ederek kendi tercihimize göre seçip ele alırsak, metne tâbi olmaktan ziyade kendi kişisel tercihimizi metne onaylatmış ve onu meşrulaştırmış oluruz. Erkek öğretmenlerin soruyu bu bağlamda değerlendirerek, diğer dinler hakkında edinilecek bu tür bilgilerin, kişiler arasındaki ilişkileri olumlu yönde etkileyeceğini düşündükleri sanılmaktadır.

Çeşitli Avrupa ülkelerinde İslam dininin ibadete çağrı usulü olan ezan, ancak ibadet yerlerinin içerisinde okunabilmekte, zaman zaman Müslümanların ibadet yerleri kundaklanmakta veya amaçları dışında kullanılmaktadır. Araştırma sonuçlarından elde edilen bulgulardan anlaşıldığına göre 51 ve üzeri yaşlardaki öğretmenlerin, diğer yaş gruplarındaki öğretmenlere göre Türkiyede yaşayan, farklı din mensuplarının ibadete çağrı usullerinin (Çan çalınması gibi) tamamen serbest olması düşüncesine daha fazla katıldıkları anlaşılmaktadır. Bu konuda erkek öğretmenlerle bayan öğretmenler arasında önemli bir farklılığın bulunmadığı anlaşılmaktadır.

Araştırma grubundaki öğretmenlerin bu konudaki düşünceleri, tarihi tecrübemize de uygun düşmektedir. Hz. Muhammed döneminde Medine'yi ziyaret eden bir grup Necranlı'nın "ibadet vakitlerinin geldiği ve ibadet etmeleri gerektiğini belirterek kendilerine bu iş için bir yer gösterilmesi isteğinde bulunmaları üzerine Hz. Muhammed, Mescid'i Nebevinin bu amaçla boşaltılmasını istemiş ve bir süre için Necran Hristiyanları Mescid'i Nebevide ibadetlerini yerine getirmişlerdir (Hamidullah,1990:332).

Hz. Ömer döneminde Hristiyanlarla yapılan bir anlaşmada, hiçbir din adamının bölgesinden uzaklaştırılmayacağı, Hristiyanların ibadet şekil ve usullerine karışılmayacağı hükme bağlanmıştır. Kudüs, Müslümanlar tarafından fethedildiğinde, şehir bizzat Hz. Ömer'e teslim edilmiş, Hz. Ömer, diğer dinlere mensup kişilerin ibadetlerinde serbest olduklarını ilan etmiştir. Patrik'in, kilisede namaz kılması teklifini Hz. Ömer, kilisede namaz kılması halinde kilisenin camiye çevrilebileceğini ve böylece Hristiyanların büyük bir kiliseden mahrum kalabileceklerini düşünerek kabul etmemiştir. (Bammatt,1963:27-30).

Türkiye, Osmanlı İmparatorluğundan ve daha önceki Türk tarihinden gelen çok uluslu, hatta çok dinli yönetim tecrübelerinin en eskisine sahiptir. Bazı Avrupa devletleri de belki çok uluslu yaşama tecrübesine sahiptirler fakat, çok dinli toplumları yönetme ve çok dinli yaşama tecrübesiyle ancak yakın zamanlarda karşılaşmışlardır. Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'un fethinden sonra

Patrik Georgios Skolorios'u Cihan Patriđi seçtirmiş ve kendisine vezir rütbesine eş rütbe vererek protokole dahil etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu yıkılıncaya kadar patrikler, protokoldeki bu yerlerini korumuşlardır (Arnold, 197:99-100).

Sonuç olarak araştırma kapsamına alınan din kùltürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin, İslam dininin diğer din mensuplarına karşı hoşgörü ile yaklaştığı, diğer din mensuplarının inançlarını, kùltürlerini ve değerlerini bilmenin kişiler arasındaki ilişkileri olumlu yönde etkileyeceği, diğer din mensuplarıyla mutlaka diyalog sürecine girilmesi gerektiği, farklı dinlere mensup insanların ibadete çağrı usullerinin tamamen serbest olması, ibadetlerini serbestçe yapabilmeleri ve kitaplarının da serbestçe satılabilmesi konularına büyük bir çoğunlukla katıldıkları tespit edilmiştir.

KAYNAKLAR

- A. Aydın, Ali (1977),**İslam- Hıristiyan Diyalogu ve İslamın Zaferi**. Ayyıldız Mat., Ankara.
- Arnold, T.W., (1971),**İntişar-ı İslam Tarihi**, Akçağ Yayınları, Ankara.
- B. Haydar, (1963).**İslamiyetin Manevi ve Kültürel Değerleri**,Çev. B. Dülger, Ank.
- Bardakoğlu,Prof.Dr.Ali, (2004),**İslam Medeniyetinde Hoşgörü” Konferansı** 28 Nisan - 01 Mayıs Kahire
- Batuhan, Hüseyin, (1959), **Batıda Tolerans Fikrinin Gelişmesi**, İstanbul.
- Beck,Dr.Herman,(1998),**İslam’da Dinsel Çoğulculuk**, (Çev.K. Canatan), Sözleşme Derg. Yıl 1, Sayı 7, s.49-54
- Bilgin, Beyza, (1993), **Yeni Dünya Düzenine Nasıl Katkı Sağlarız**, Din Öğr. Derg., Nisan Sayı 39, s.20-24
- Büyüköztürk, Şener, (2010),**Sosyal bilimler İçin Veri Analizi**, Akademi, Ank.
- DelgadoDal,Alvaro, (1996),**The Boundaries of Pluralism**,Çev:S. Ritson, Madrid,
- Erdoğan, Mustafa, (2013).**Çeşitlilik, Çoğulculuk ve Rekabetçi Federalizm**, Liberal Düşünce, Bahar 97, Sayı 6, s. 50
- Garaudy, Roger, (1990), **Entegrizm**,Çev. Kamil Bilgin Çileçöp, PınarYayınları.
- Hamidullah, Muhammed, (1990),**İslam Peygamberi**, İrfan Yay., İst., C.1,
- Horton,J., (2008),**The Satanic Verses Controversy**,Newyork.
- Jones, Peter, (2009),**Respecting Beliefs and Rebuking Rushdie**, Newyork.
- Kalaycı, Ş. (Editör), (2010), **SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri**, Asil Yayınları, Ankara.
- Kuçuradi, İonna, **İnsan Haklarının Etnik Açından Çoklu ve Dini Açından Çoklu Toplular İçin Gerektirdikleri**,
- W.Schönbohm, (1998) **Dünya İslamiyet ve Demokrasi**, K. Adenauer Vakfi, Ank.,
- Küng,Hans, (1995), **Evensel Bir Ahlaka Doğru**,Çev. B.Bilgin vd.,Güneş Yay.,Ank.
- Tümer, Günay ve Küçük, Abdurrahman, (1997),**Dinler Tarihi**, Ankara.